

Õiguskantsler

Teie 22.10.2012 nr

Õiguskantsler 3.12.2012 nr 6-1/121541/1205471

**Seisukoht vastuolu mittetuvastamise kohta
Advokaadi kohustuslik osalemine**

Austatud

Pöördusite minu poole ja tõstasite mitmed küsimused, mis seonduvad piirangutega kohtumenetluses osalemisel advokaadi vahendusel.

Vastan järgnevalt Teie küsimustele.

1. Esiteks soovin selgitada, et peamine põhjus, miks on üldse seadusega kehtestatud teatud piirangud kohtumenetluses osalemisele advokaadi vahendusel, on ennekõike kohtusse pöörduja õiguste parem kaitse ja poolte võrdsuse tegelik tagamine (kui menetluses oleks vastamisi nt õigusteadmisteta inimene ja tippadvokaat). Samuti peaks selline lahendus kaasa aitama ka üldisemalt kohtumenetluse sujuvuse ja tõrgeteta toimimisele ja asja lahendamise venimise vältimisele. Nii nagu [tsiviilkohtumenetluse seadustiku](#) §-st 218 näha¹, ei ole advokaadi osalemine

¹ TsMS § 218 (20.11.2012 seis):

§ 218. Lepinguline esindaja

(1) Lepinguline esindaja võib kohtus olla:

1) advokaat;

2) muu isik, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrakraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni;

2¹) [kehtetu - [RT I 2008, 29, 189](#) - jõust. 01.07.2008]

3) prokurist kõigis menetlusosalise majandustegevusega seotud kohtumenetlustes;

4) üks hageja kaashagejate või üks kostja kaaskostjate volitusel;

5) menetlusosalise üleneja või alaneja sugulane või abikaasa;

6) muu isik, kelle õigus olla lepinguline esindaja tuleneb seadusest.

(2) Menetlusosalise töötaja või teenistuja võib kohtus olla menetlusosalise lepinguliseks esindajaks, kui tal on kohtu arvates piisavad teadmised ja kogemused menetlusosalise esindamiseks.

(3) Hagimenetluses Riigikohtus võib menetlusosaline menetlustoiminguid teha ning avaldusi ja taotlusi esitada üksnes vandeadvokaadi vahendusel. Hagita menetluses võib menetlusosaline Riigikohtus menetlustoiminguid teha ning avaldusi ja taotlusi esitada ise või advokaadi vahendusel.

(4) Hagimenetluses Riigikohtus võib menetlusosaline ise esitada menetlusabi saamise taotluse, samuti esitada teise menetlusosalise kaebuse või muu taotluse kohta seisukohti ja vastuväiteid. Koos vandeadvokaadiga võib menetlusosaline esitada Riigikohtu istungil seisukohti.

kohustuslik mitte kõikidel juhtumitel, vaid üksnes keerulisematel ja kaalukamatel juhtumitel. Idee kohaselt küll nõutakse advokaadi osalemist, kuid samas peaks süsteem kindlustama isikule kiiresti ja ülemäärase kuluta vajadusel kõrge kvaliteediga õigusteenuse (advokaadi) kättesaadavuse ning tagama ka järelevalve ja vastutuse õigusabi osutamise üle. Nii pean oluliseks, et igal juhul oleks võimalik vaidlustada ja saada riigi kaitset Teie kirjeldatud juhtumitel, mil advokaat: „[...] ei viitsi enne kohtuistungit toimikutki avada ega läbi lugeda seadust, mille alusel ta klienti esindab.“

2. Leidsite, et TsMS § 218 lg 5 alusel justiitsministrile eristaatuse andmine Riigikohtuga suhtlemisel on arusaamatu. Peate seda ametipositsioonist tulenevaks eesõiguseks ja võrdsuse põhimõtte rikkumiseks. Mõistan sellise järelduse võimalikkust, kuid selgitan, et see ei ole sätte tegelik mõte ja eesmärk. Nagu normis kirjas, *võib*, mitte *ei pea* justiitsminister või tema määratud esindaja riiki Riigikohtus esindama. Normist tulenevalt eeldatakse, et riik peaks enda õiguste ja huvide kaitsmisega ise hakkama saama ning üldjuhul ei ole põhjendatud maksumaksja avaliku raha kulutamine advokaadi palkamisele. Seetõttu peaks ka justiitsministril või tema määratud esindajal endal olema head valdkondlikud teadmised ning võimekus riigi huvisid (avalikku huvi) kohtumenetluse käigus parimal viisil kaitsta.

Kohtupraktikas on esinenud mitmeid juhtumeid, mil mõni avaliku võimu asutus on kohtumenetluses kasutanud advokaadi abi ning kohtumenetluse lõpus nõudnud teiselt poolelt ka advokaadi osutatud õigusabi kulude tasumist. Riigikohus on sellistel juhtumitel korduvalt selgitanud ja rõhutanud, et kohtumenetluses kantud haldusvälise õigusabi (ehk advokaadi õigus-) teenuse kulude väljamõistmise õigustamiseks peab kohtuasi olema reeglina haldusorgani igapäevase põhitegevuse raamidest väljuv. Seetõttu võivad riigil tekkinud menetluskulud jääda tema kasuks välja mõistmata ka kaebuse tema kasuks lahendamise korral. Kui kohus ei tuvasta selliseid erandlikke asjaolusid, mis annaksid aluse riigiasutuse kasuks õigusabikulude väljamõistmiseks, jäävad kantud õigusabikulud tema enda kanda.² Sama põhimõtte kehtib ka tsiviilasjade puhul, mil Riigikohus on selgitanud, et menetluskulu (sh advokaadi kulu) väljamõistmisel tuleb arvestada kohtumenetluse keerukust, osaleja kvalifikatsiooni, tööülesandeid ja -mahtu ning muid olulisi asjaolusid, mis oleksid või ei oleks õigustanud õigusabi osutaja kasutamist kohtuvaidlustes. Nii tuleb hinnata, kas õigusabi osutamine on vajalik ja põhjendatud.³

3. Edasi leiate, et kodanikku ei saa kohustada oma põhiõigusi delegeerima ei vandeadvokaadile ega kellelegi teisele; vaid ta võib seda soovi korral teha, aga ükski seadus ei saa kitsendada Põhiseaduse mõtet ega olla mugavuspõhine tõepõhisuse asemel.

Selgitasin Teile oma esimese vastuse juures põhimõtet ja eesmärki, miks on seadusega loodud teatud piiritletud juhtumite jaoks piirang, mille kohaselt ei saa isik ilma advokaadi osaluseta kohtumenetluses osaleda. Üheks selliseks juhtumiks on tõepoolest hagimenetluses Riigikohtu menetluses osalemine. Sellist kaalutlust võib iseenesest mõista, sest Riigikohtusse jõuavad üksnes nii õiguslikult kui ka asjaolude poolest kõige keerulisemad vaidlused ning selles kohtuastmes tegeletakse üksnes nn õiguse õigesti tõlgendamise ja kohaldamise küsimustega (vaidluse sisuga ei tegeleta ning uusi asjaolusid ei tuvastata). Selleks, et kohtumenetlus toimuks parima kvaliteediga ning mõlema poole huvid oleksid maksimaalselt parimal viisil tagatud, ongi loodud piirang, et selles osaleksid ka kõrgeimalt kvalifitseeritud spetsialistid (lausa vandeadvokaadid, TsMS § 218 lg 3). Olen oma varasemates vastustes asunud seisukohale, et põhimõtteliselt on selline lahendus

(5) Justiitsminister või tema määratud esindaja võib esindada Eesti Vabariiki Riigikohtus ka juhul, kui ta ei ole vandeadvokaat. Pankrotivõlgnikku võib Riigikohtus ka hagimenetluses esindada pankrotihaldur. Notar võib menetlusosalist esindada Riigikohtus hagita menetluses notariaadiseaduse §-s 30 sätestatud korras.

² Nt RKHKo 30.11.2010, [3-3-1-63-10](#), p 32.

³ Nt RKTsKm 12.12.2006, [3-2-2-5-06](#), p 12.

õiguspärane, kuid üksnes mööndusel, et õigusabi ehk advokaadi õigusteenus oleks igaühele kiirelt, ülemäärase raskuse ja kuluta kättesaadav.

Kirjeldatud Riigikohtus toimuva menetluse eripära arvestamine võrreldes madalamate astmete kohtumenetlusega vastab ka Teie küsimusele, mis puudutab erineva astmete kohtunike võrdsuse põhimõtet. Kindlasti ei muuda selline piirang maa- ja ringkonnakohtu kohtunikke madalamateks ja vähetahtsamateks kui on Riigikohtu kohtunikud.

4. Küsisite minult selgitust selle kohta, mille poolest erinevad hagimenetlus ja hagita menetlus ning millega on põhjendatud kohtuniku erinev kaalutusotsus tõendite kogumisel.

Väga üldistatult võib vastata, et hagimenetluse näol on tegemist tüüpilise kahe eraisiku vahel toimuva tsiviilvaidlusega, mil kohus on peamiselt poolte ärakuulaja ning langetab otsuse poolte endi esitatud tõendite alusel.⁴ Hagita menetlus on mõeldud lahendama juhtumeid, mil lisaks erahuvile esineb ka teatud avaliku huvi (nt sotsiaalne, perekondlik vm) aspekt, mis tingib teatud juhtudel poole või poolte esitatud tõenditest väljuma ning kohustab kohut ka ise tõendeid hankima ning õiglasele tulemusele kaasa aitama.⁵ Teatud ulatuses sarnaneb hagita menetlus halduskohtumenetlusele, kus ongi kohtu omainitsiatiiv, uurimis- ja kaasaaitamiskohustus peamiseks menetlust ilmestavateks näitajateks. Hagita asjade loetelu on esitatud TsMS §-s 475 ning selle olemus ja läbiviimise nõuded sellele järgnevates normides.

Lõpetuseks nõustun igati Teie seisukohaga, et tsiviilkohtumenetluse mõte ja sisu ei saa olla asjaajamise võimalikult mugavamaks tegemine kohtusüsteemi kolmandale astmele ega tõe elimineerimine vastaspoolte kokkuleppel, vaid igasuguse kohtumenetluse mõte saab olla ainult õigusrahu taastamine, tõe väljaselgitamine ja õigluse jaluleseadmine. Pean võimalikuks, et kohtumenetluse läbiviimiseks on esitatud teatud kindlad nõuded ja piirangud, kuid juhul, kui nende eesmärk ja tegelik mõju on osalejate õiguste tegelik ja parim kaitse ning ka sujuva kohtumenetluse tagamine, tuleb neid aktsepteerida ja ka järgida.

Täna Teid minu poole pöördumise ja erinevate küsimuste tõstatamise eest. Pean neid igati mõistetavaks ja väärtustan võimalust ka ise veelkord kohtumenetluse erinevaid küsimusi läbi mõelda.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

Helen Kranich 693 8446
helen.kranich@oiguskantsler.ee

⁴ TsMS § 5. Menetluse toimumine poolte esitatu alusel

(1) Hagi menetletakse poolte esitatud asjaolude ja taotluste alusel, lähtudes nõudest.

(2) Pooltel on võrdne õigus ja võimalus oma nõuet põhjendada ja vastaspoolle esitatu ümber lükata või sellele vastu vaielda. Pool määrab ise, mis asjaolud ta oma nõude põhjendamiseks esitab ja milliste tõenditega neid asjaolusid tõendab.

⁵ TsMS § 5 lg 3: Hagita asjas selgitab kohus ise asjaolud ja kogub selleks vajalikud tõendid, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. Hagiasjas selgitab kohus ise asjaolusid ja kogub tõendeid üksnes seaduses ettenähtud juhul.